

Mirosław Gawron

Kazimierz Feliks Małkowski - działalność naukowa i społeczna

Zeszyty Gdyńskie nr 6, 155-160

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Mirosław Gawron

Kazimierz Małkowski - działalność naukowa i społeczna

Ważne miejsce we współczesnej rzeczywistości życia kulturowego Gdyni zajmuje działalność mgr. inż. Kazimierza Małkowskiego, autora książek, planów miasta i publikacji, popularyzatora wiedzy o Gdyni.

Rodzice Małkowskiego, Feliks i Maria z d. Piasecka przybyli do Gdyni w 1927 r. z Pomorza (Kolonii Ostrowickiej) i woj. poznańskiego (z Szubina). Podczas II wojny światowej nie przyjęli grupy niemieckiej (nie podpisali Volkslisty¹). Małkowscy kultywowali tradycje patriotyczne, m.in. członkowie rodziny matki - Śmierchalscy byli powstańcami wielkopolskimi, a bracia założyli i działali w harcerskim ruchu konspiracyjnym. Brat Edmund Małkowski był hufcowym Tajnego Hufca Harcerzy w Gdyni, a Kazimierz z powodzeniem pełnił funkcję łącznika THH.

Trudno jest spotkać drugiego człowieka o tak szerokim wachlarzu zainteresowań i o tak różnorodnym, obejmującym wiele dziedzin życia społecznego, a zarówno o tak bogatym dorobku publicystycznym jak Kazimierz Małkowski. Tym bardziej jeżeli uwzględnimy fakt, iż zainteresowania te wynikają zarówno ze zdobytego wykształcenia jak i zainteresowań pozazawodowych. Kazimierz Małkowski wyróżnia się swoistym warsztatem badań przeróżnych zjawisk najczęściej historycznych, opartych na materiałach zdobytych w wywiadach od bezpośrednich świadków wydarzeń i zgromadzonych we własnych zbiorach i na ogół niewiele korzysta z dostępnej literatury. Wszystko co czyni, czyni z wielką bezinteresowną pasją, za którą na ogół nie otrzymuje honorariów i ekwiwalentu pieniężnego. Od kilkunastu lat jest na emeryturze, a pasję swoją realizował poza pracą zawodową. Ma różnorodne i wszechstronne wykształcenie, które maksymalnie wykorzystuje. Jest ichtologiem,

---

¹ Volkslista (niem. *Deutsche Volksliste* DVL) – niemiecka lista narodowościowa wprowadzona 2 września 1940 r. na podstawie reskryptu Heinricha Himmlera. Na terenach Rzeczypospolitej Polskiej anektowanych przez III Rzeszę w czasie II wojny światowej, volkslistę wprowadzono zarządzeniem z 4 marca 1941. Volkslista była przejawem rasistowskiej polityki III Rzeszy. Wprowadzona została w celu podziału ludności na zajętych terenach Polski – zarówno na terenie Generalnego Gubernatorstwa, jak i na terenach włączonych w granice administracyjne Rzeszy. Szczególnym naciskom poddawani byli mieszkańcy Śląska, Wielkopolski oraz Kaszub. Na tych terenach stosowano całą gamę środków przymusu: od nacisków administracyjnych (groźenie eksmisją z mieszkania, odebrania kartek żywnościowych, przeniesienie do gorszej pracy), poprzez represje policyjne (uporczywe wzywanie na policję, bicie), kończąc na wywożeniu członków rodziny do obozów koncentracyjnych lub przesiedleńczych i warunkowaniu ich zwolnienia podpisaniem niemieckiej listy narodowościowej.

ekonomistą (o kierunku „organizacja i zarządzanie”) i andragogiem, a ponadto ukończył kilka studiów podyplomowych o różnych kierunkach i specjalnościach.

Kazimierz Małkowski czyni to dla swojego miasta, dla Gdyni, bo - jak twierdzi - pionierzy Gdyni (w tym również jego rodzice i najbliżsi krewni) zajęci pracą nie mieli czasu, aby dokumentować swoje dokonania, których efekt dziś widoczny jest gołym okiem: jest to okazałe i nowoczesne miasto portowe, powstałe na polskiej ziemi, wyłącznie za pomocą polskich rąk. Dzięki temu mgr inż. Kazimierz Małkowski, autor kilkunastu książek i wielu wydawnictw trwałych, planów miasta i regionu, setek przeróżnych publikacji i popularyzator wiedzy nie tylko o Gdyni i jej morskich dokonaniach zajmuje ważne miejsce we współczesnej rzeczywistości życia kulturowej miasta.

Kazimierz Feliks Małkowski urodził się 3 marca 1933 r. w Gdyni. W okresie II wojny światowej nie uczęszczał do polskiej szkoły powszechnej, dopiero po okupacji niemieckiej został uczniem Państwowego Gimnazjum i Liceum Męskiego w Gdyni, które ukończył w 1952 r. Od 1946 r. był przy gimnazjum członkiem 4 Gdynińskiej Drużyny Harcerskiej i - jak twierdzi - harcerstwo w znacznej mierze ukształtowało jego charakter. Później, po latach założył „Krań byłych harcerzy 4 GDH”, który przekształcił się w działające obecnie Stowarzyszenie „Czarnej Czwórki”.

Po maturze studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie, które ukończył w 1956 r. jako inżynier ichtiolog. Następnie podjął studia magisterskie w Akademii Rolniczej w Szczecinie w kierunku ekonomiki przemysłu (o specjalności organizacji i zarządzania). W latach 1956-1974 był pracownikiem przedsiębiorstw gospodarki morskiej: początkowo w spółdzielni „Jedność Rybacka”, a później jako rzeczoznawca ryb w porcie we Władysławowie. W międzyczasie jako oficer rezerwy uzyskał specjalizację „żywnościowca” w służbie kwatermistrzowskiej, służąc w Marynarce Wojennej. W latach 70. kontynuował studia podyplomowe na Uniwersytecie Warszawskim w zakresie andragogiki (oświaty dorosłych). W okresie 1974-1979 był sekretarzem zarządu wojewódzkiego i kierownikiem biura Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Wprowadzał wtedy do zakresu działalności TWP kursy języków obcych, pedagogizację rodziców, młodzieżowe studia dyskusyjne i inne nowoczesne formy zdobywania wiedzy w różnych miejscowościach w całym województwie. Była to prekursorska działalność oświatowa.

Pracując zawodowo równocześnie prowadził intensywną i różnorodną działalność pozazawodową o charakterze społecznym, najpierw jako sędzia sportowy z najwyższą klasą w pływaniu i lekkiej atletyce, potem jako działacz i instruktor ratownictwa wodnego. Na przełomie lat 50. i 60. był współorganizatorem służby ratowania tonących w województwie gdańskim, z której wykształciło się Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratownicze (WOPR).

Dwaj pierwsi na Pomorzu instruktorzy - dr Władysław Piotrowicz i inż. Kazimierz Małkowski wykształcili w tym czasie ponad 3000 pierwszych w województwie ratowników wodnych. Działalność ta stała się dla obu instruktorów znacznym osiągnięciem życiowym.

Kazimierz Małkowski

Po latach jednak wielką pasją Kazimierza Małkowskiego stała się popularyzacja wiedzy o Gdyni, regionie kaszubskim i gospodarce morskiej oraz turystyka i krajoznawstwo. Pasja ta doprowadziła do zorganizowania przewodnictwa turystycznego w Gdyni przy Oddziale Morskim Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK).

Pierwsi absolwenci kursu dla przewodników po Trójmieście i województwie założyli w 1964 r. Koło Przewodników w Gdyni, którego przez 17 lat Kazimierz Małkowski był prezesem. Obecnie z 47-letnim stażem przewodnickim należy do weteranów przewodnictwa w Trójmieście. W tym czasie oprowadził ponad 3040 grup, czyli łącznie około 104 tysiące turystów z kraju i zagranicy. A ponadto przez tyleż lat zajmuje się szkoleniem i egzaminowaniem nowych kadr przewodnickich dla Gdyni, Trójmiasta i całego województwa pomorskiego. W latach 1998-2003 był także wykładowcą w Wyższej Szkole Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku.

Od ponad 50 lat jest członkiem PTTK oraz - od ponad 30 lat - członkiem Stowarzyszenia Autorów Polskich.

Działalność społeczna Kazimierza Małkowskiego ujawniła się podczas nauki w liceum i na studiach. W latach 1950-1952 był prezesem Szkolnego Koła Sportowego „Flota”, następnie kierownikiem sekcji lekkoatletycznej AZS Olsztyn (1952-1955), a po powrocie do Gdyni w 1956 r. założył Morski Pododdział GOZLA w Gdyni, który organizował m.in. mecze międzymiastowe Gdańsk-Gdynia.

W 1969 r. wraz z inż. arch. Jerzym Heidrichem i mgr. Sylwestrem Ostrowickim założył Koło Starych Gdynian, które działa nieprzerwanie przy Towarzystwie Miłośników Gdyni. Jako członek zarządu TMG uczestniczył w pracach Komitetu Budowy Pomnika inż. Eugeniusza Kwiatkowskiego oraz był organizatorem uroczystości poświęcenia i odsłonięcia tego pomnika 3 października 1994 r. Należał do grona założycieli Fundacji Pomocy dla Polaków w byłym ZSRR „Więź” oraz był członkiem redakcji „Wiadomości Gdyńskich”, którym przewodniczył inż. Ronald Łaniecki. Jest także członkiem-założycielem Fundacji im. błog. ks. kmdr. ppor. Władysława Miegonia - przedwojennego kapelana Marynarki Wojennej, założonej w 1999 r. Jako działacz harcerski z okresu do 1949 r. (ruch harcerski oparty był w pierwszych powojennych latach na idei skautingu) jest członkiem Stowarzyszenia Harcerskiego „Czarna Czwórka”.

Kazimierz Małkowski współpracuje od lat z kilkoma organizacjami zagranicznymi, a m.in. z Deutsch-Polnische Gesellschaft z Kilonii, dzięki czemu zapoczątkowano „budowę mostu przyjaźni” między naszymi miastami. Współpraca ta sprawiła, że członkowie D-PG z Kilonii organizowali przekazywanie leków i środków medycznych, owoców cytrusowych oraz środków pieniężnych i sprzętu medycznego dla hospitalizowanych młodych mieszkańców Gdyni w Szpitalu Morskim im. PCK w Redłowie, a także - choć w mniejszej mierze - dla Szpitala Miejskiego oraz Domu Opieki Społecznej „Za Falochronem” w Gdyni Witominie. Jest także członkiem honorowym kilońskiego chóru „Prieser Liedertafel” zaprzyjaźnionego z gdyńskim chórem „Symfonia” oraz jest członkiem - korespondentem „Ostsee-Akademie” z Lubeki. Ponadto od 1979 r. współpracuje z gminami i parafiami ewangelickimi i katolickimi w Niemczech.

Kazimierz Małkowski działalność publicystyczną rozpoczął jeszcze podczas studiów w Olsztynie w latach 1954-1956, współpracując z redakcjami dziennika „Głos Olsztyński” i regionalną rozgłośnią Polskiego Radia. Natomiast od początku lat 70. jest autorem kilkunastu publikacji książkowych o Gdyni, Trójmieście i regionie. Jest współautorem wraz ze Stanisławem Podgórczykiem pionierskiego wtedy *Przewodnika po Trójmieście* (dwa wydania) oraz autorem przewodnika pt. *Gdynia i Bedekera Gdyńskiego*. W 2006 r. wydane zostało opracowanie zbiorowe pt. *Gdyńscy Kaszubi*, w którym znaczną część treści przygotował Kazimierz Małkowski; w 2007 r. napisał wspólnie z dr. Andrzejem Kolejewskim *Dzieje Szpitala na Kępie Redłowskiej*. Jest również autorem haseł w *Encyklopedii Gdyni*. Najnowszymi publikacjami Kazimierza Małkowskiego są dwie serie prac: *Nasza Gdynia - vademecum o dzielnicach miasta* (pierwszy tom pt. *Kolibki, Orłowo, Redłowo i Mały Kack*) oraz *Ciekawostki Gdyńskie* (część pierwsza pt. *Anegdoty i ciekawostki*).

Począwszy od numeru 7 (1986) publikuje materiały dotyczące Gdyni w „Rocznikach Gdyńskich” (w 2010 r. wydany został numer 22), a także pisze regularnie w „Zeszytach Gdyńskich”.

Opracował i opublikował *Dzieje sądownictwa gdyńskiego* oraz (wraz ze Stefanem Richertem) *60 lat Zrzeszenia Rybaków Morskich*. Jest autorem kilkuset artykułów

prasowych, a m.in. prawie stuodcinkowej serii „Gdyńskich wędrówek”, które ukazywały się na łamach „Dziennika Bałtyckiego” oraz serii artykułów w „Głosie Wybrzeża”, serii kilkudziesięciu artykułów w parafialnym piśmie „Zacheusz” pt. „Na szlaku”. Ponadto jego artykuły drukowane były w periodykach ogólnopolskich i miejscowych, jak np. w „30 dniach”, „Rybaku Morskim”, „Tygodniku Morskim”, w pismach Marynarki Wojennej „Bandera” i „Przegląd Morski”, w „Gazecie Gdyńskiej”, w kwartalniku PTN „Nautologia” i innych.

Dorobek badawczy i wydawniczy Kazimierza Małkowskiego obejmuje również opracowanie map turystycznych i planu miasta Gdyni. Za niezwykle cenną uważa się wydaną w 1995 r. mapę w skali 1:100000 „Ziemia Kaszubska”, po raz pierwszy tak dokładne wydawnictwo oraz cenne plany miasta Gdyni, do których (od VI wydania w 1981 r. do XVI w 1993 r.) systematycznie aktualizował treści informacyjno-turystyczne. Niezależnie od wymienionych wydawnictw jest autorem wielu folderów reklamowych o Trójmieście.

Kazimierz Małkowski brał także udział w szeregu ogólnopolskich i regionalnych programach radiowych i telewizyjnych, np. w audycji „Kawa czy herbata” poświęconej Gdyni, w rozgłośni Archidiecezji Gdańskiej „Radio Plus” (w 1996 r. z okazji 70. rocznicy nadania Gdyni praw miejskich - w serii dziesięciu audycji tej rocznicy poświęconej), w TVP Gdańsk wyemitowano kilkuodcinkowy reportaż ze spaceru po nieznanym miejscach w Gdyni, a z okazji 80-lat miasta wyemitowany został kilkunastominutowy reportaż o Starej Gdyni pt. „Furman”, w którym występuje K. Małkowski jako główny narrator wraz ze Stefanem Brechelką (obaj urodzeni w Gdyni).

Bohater tego opracowania występował także podczas ogólnopolskich konferencji, zjazdów i seminariów wygłaszając bogate w treści referaty, jak np.

- w Sopocie na zjeździe działaczy PTTK referat pt. „Rola portu gdyńskiego dla przewodnictwa trójmiejskiego”;

- w Gdańsku na sesji w Muzeum Morskim (1999 r.) z referatem „Gdynia kolebką polskiego krajoznawstwa nadmorskiego w okresie międzywojennym”;

- w Gdańsku podczas III Wojewódzkiego Sejmiku Przewodnickiego (2004) z tematem „Przewodnicka edukacja specjalistyczna - Przygotowanie merytoryczne przewodników do obsługi zagranicznego ruchu turystycznego”

- w Gdyni na konferencji aktywu wojewódzkiego PTTK (2009) - „Wspomnienia i przeżycia mieszkańca Gdyni podczas II wojny światowej”.

Ponadto występując jako przedstawiciel Polski (delegat TWP) na międzynarodowym sympozjum w Finlandii, zorganizowanym przez Światową Radę Pokoju w 1978 r. wygłosił odczyt pt. „Wychowanie młodzieży polskiej w duchu pokoju” dokumentując, że nie kto inny, jak mieszkańcy Wybrzeża Polskiego byli bezpośrednimi świadkami zarówno wybuchu II wojny światowej strzałami na Westerplatte, jak i ostatnich dni II wojny światowej i jej zakończenia kapitulacją Niemców 9 maja 1945 r. na Helu.

O działalności turystycznej i publicystycznej Kazimierza Małkowskiego pisano wielokrotnie w prasie Wybrzeża. Często cytowano teksty pochodzące z jego prac. W wydawnictwie Czesława Skonki (2004 r.) pt. *Słownik biograficzny Hallerów i Hallerczyków* autor wymienia publikacje Kazimierza Małkowskiego o generale Józefie Hallerze i powtarza relacje świadków Zaślubin Polski z Morzem w Pucku 1920 r., a także drukuje relację Kazimierza Małkowskiego zawierającą informację o spotkaniu w „Kole Starych Gdynian” w 1969 r. z sierżantem Franciszkiem Niewidziajłło - bohaterem Zaślubin Wojska Polskiego z Bałtykiem 18 marca 1945 r. w Kołobrzegu. Ponadto np. Eugeniusz Gołąbek w książce *Dzieje okolic Gdańska i Gdyni* (2010), czy dr Tomasz Rembalski (2011) w najnowszej publikacji *Gdynia i jej dzielnice przed powstaniem miasta (XIII-XX wiek)* wielokrotnie cytują treści zawarte w publikacjach Małkowskiego.

Za długoletnią społeczną działalność został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz wyróżniony „Oznaką 100-lecia turystyki” (1973), srebrną i złotą odznaką honorową PTTK (1972 i 1979), odznaką „Zasłużonego Działacza Turystyki” (1974) i odznaką „Zasłużonego Działacza Kultury”, a także odznaką „Za zasługi dla turystyki” wręczoną podczas obchodów Światowego Dnia Turystyki w 1998 r. Ponadto Urząd Wojewódzki w Gdańsku wyróżnił nagrodą im. dr. Aleksandra Majkowskiego za twórczą działalność w dziedzinie krajoznawstwa w latach 1989, 1993, 1994, 1995 i 1996. Kazimierz Małkowski jest także laureatem australijskiej nagrody za krzewienie polskiej kultury za granicami kraju „Polcul Foundation” (2001).

W 84 rocznicę nadania Gdyni praw miejskich 10 lutego 2010 r. Rada Miasta „za wybitne zasługi dla Gdyni” nadała Kazimierzowi Małkowskiemu medal im. Eugeniusza Kwiatkowskiego (medal nr 41). Jest to najwyższe odznaczenie nadawane przez władze miejskie.